

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

Directoraat-generaal Agro

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/Inv

Datum 17 juni 2022
Betreft Appreciatie observaties Europese Commissie GLB-Nationaal
Strategisch Plan

Ons kenmerk

DGA / 22249166

Bijlage(n)

4

Geachte Voorzitter,

Hierbij stuur ik u conform mijn toezegging aan uw Kamer (Kamerstuk 28625, nr. 337) mijn appreciatie van de opmerkingen die de Europese Commissie aan Nederland gestuurd heeft over het Nationaal Strategisch Plan in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB-NSP) van Nederland. Tevens informeer ik u over de aanpassingen die ik naar aanleiding daarvan van plan ben aan te brengen in het NSP dat ik voor het zomerreces indien bij de Europese Commissie. Hierbij ga ik ook in op hoe ik uitvoering geef aan een aantal moties die zijn ingediend over het GLB-NSP.

Proces goedkeuring GLB-NSP

Allereerst wil ik u informeren over het proces van de goedkeuring van het NSP. Ik vind het belangrijk dat het GLB-NSP zo snel als mogelijk wordt goedgekeurd. Boeren en andere begunstigden behoren op tijd te weten waar zij aan toe zijn. In de maatschappelijke begeleidingsgroep van het GLB-NSP wordt om die reden terecht de aandacht gevraagd voor snelle voortgang. Dit signaal heb ik meermaals afgegeven bij de Europese Commissie tijdens de Landbouw- en Visserijraad en wordt tevens in ambtelijke overleggen herhaald. Naast tijdig inzicht ten behoeve van de op te stellen bouwplannen en het vormgeven van een goede uitvoeringssystematiek, is een snelle goedkeuring ook essentieel om te komen tot een hoge deelnamebereidheid aan het GLB-NSP in 2023. Dit is van belang om van het nieuwe GLB een succes te maken.

Ik vind een transparant goedkeuringsproces belangrijk. Daartoe heb ik de Engelstalige observatiebrief op 8 april jl. gedeeld met uw Kamer (Kamerstuk 28625, nr. 337) evenals de Nederlandse vertaling ervan die uw Kamer op 22 april jl. is toegestuurd (Kamerstuk 28625, nr. 338). De Europese Commissie heeft van de meeste lidstaten, waaronder die van Nederland, de observatiebrieven op een website gepubliceerd¹ tezamen met mijn reactie daarop. Deze reactie heb ik ook met uw Kamer gedeeld (Kamerstuk 28625, nr. 338). Ook de appreciatie die u middels deze brief ontvangt, zal ik delen met de Europese Commissie. Op basis van deze appreciatie, de input van uw Kamer, de provincies, de waterschappen en de maatschappelijke begeleidingsgroep als ook de resultaten

¹ [Observation letters on CAP strategic plans | European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/evidenceportal/cap-strategic-plans/)

van de praktijkproef voor de ecoregeling en de ingediende zienswijzen naar aanleiding van de terinzagelegging van de samenvatting van het concept-NSP, streef ik ernaar de bilaterale gesprekken met de Europese Commissie zo spoedig mogelijk af te ronden. Mijn inzet hierbij is om voor het zomerreces een aangepast GLB-NSP in te kunnen dienen waarin beide partijen voldoende vertrouwen hebben zodat goedkeuring snel kan volgen. Ik wijs er wel op dat de Europese Commissie na indiening van het herziene GLB-NSP formeel nog drie maanden de tijd heeft en opnieuw opmerkingen kan maken, wat het goedkeuringsproces zou kunnen vertragen. Met mijn voorgenomen aanpak probeer ik in goed overleg met de Europese Commissie goede voortgang in het proces te houden. Formele goedkeuring kan overigens op zijn snelst zes weken na de indiening van het aangepast voorstel volgen.

De voorgestelde wijzigingen, verduidelijkingen en aanvullingen bespreek ik op 22 juni 2022 met provincies en waterschappen.

Appreciatie van de observaties

Ik ga met deze appreciatie niet in op elke opmerking van de Europese Commissie. Meerdere opmerkingen van de in totaal 290 opmerkingen gaan immers over dezelfde thema's. Deze groepeer ik die reden. Daarnaast is een aantal opmerkingen technisch van aard die ik vanzelfsprekend in het herziene GLB-NSP zal doorvoeren.

De belangrijkste punten die de Europese Commissie in de observatiebrief naar voren brengt betreffen:

- de strategische focus van het strategisch GLB-plan;
- aanpassingen ten gevolge van de Russische inval in Oekraïne;
- de bevordering van een slimme, concurrerende, veerkrachtige en gediversifieerde landbouwsector ten behoeve van de voedselzekerheid voor lange termijn;
- de ondersteuning en versterking van de milieubescherming, met inbegrip van de biodiversiteit, en klimaatactie;
- de versterking van de sociaaleconomische structuur van de plattelandsgebieden;
- de stimulering en deling van kennis, innovatie en digitalisering in de landbouw en de plattelandsgebieden;
- dierenwelzijn.

Op basis van deze indeling treft u hieronder mijn appreciatie aan waarbij ik eveneens benoem of en in hoeverre ik het GLB-NSP inhoudelijk zou willen aanpassen. Hierbij wordt aangegeven welke subsidieregeling het betreft en wat de implicaties voor de boeren en andere begunstigen zijn.

Algemeen

De grondige analyse en soms scherpe opmerkingen van de Europese Commissie verrassen mij niet. De meeste opmerkingen begrijp ik en veel ervan zijn relatief eenvoudig te adresseren door tekstuele aanpassingen of toevoegingen te doen in het GLB-NSP. Dat de Europese Commissie niet ruimhartig is met complimenten verrast mij evenmin. In dit soort beoordelingsbrieven is het gebruikelijk om niet scheutig te zijn met onderdelen die positief worden beoordeeld maar vrijwel alleen

opmerkingen ter verbetering te maken. Dat is ook begrijpelijk, het gaat om een eerste openingsbod in een onderhandelingsproces. De observaties die het plan kunnen verbeteren heb ik ter harte genomen.

Ons kenmerk
DGA / 22249166

De strategische focus van het strategisch GLB-plan

De Europese Commissie steunt de inzet op de bescherming en het herstel van de natuurlijke omgeving en de biodiversiteit. Dat geldt ook voor de ambitieuze stapsgewijze overheveling van het Europees Landbouwarantiefonds (ELGF) naar het Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling (ELFPO), oplopend tot 30% in 2027. De Europese Commissie bevestigt dat met de stapsgewijze overheveling via de tweede pijler bijgedragen kan worden aan de transitie in de landbouw. Het is begrijpelijk dat de Europese Commissie verzoekt om meer inzicht in de samenhang van het GLB-NSP met de nationale fondsen c.q. het klimaat- en transitiefonds van € 35 miljard en het Nationaal Programma voor het Landelijk Gebied van € 25 miljard. Deze fondsen, die tezamen qua omvang meer dan twaalf keer zo groot zijn als het GLB-NSP budget voor 2023-2027, moeten bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw. Ik zie op grond van de observatiebrief geen aanleiding om wezenlijk andere keuzes te maken op het gebied van de ambitieuze, stapsgewijze overheveling van het EELGF naar het ELFPO ten behoeve van de transitie naar een duurzame landbouw. Ook zie ik geen aanleiding om af te wijken van de nationale invulling van de Goede Landbouw en Milieu Conditie (GLMC's). Dat geldt met name voor mijn invulling van GLMC4 (bufferstroken), waarbij aangesloten wordt bij de voorwaarden die uit het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn voortvloeien. Ik begrijp de vragen van de Europese Commissie wel en zal daarom in de toelichting bij het GLB-NSP nog duidelijker aangeven waarom de nationale invulling van de GLMC's goed in balans en in samenhang plaatsvindt met het nationale beleid. Ook de achtergronden bij de nationale invulling van GLMC2 (bescherming veengronden) en de verschillende interventies die zijn gepland voor veenweiden zal ik verduidelijken.

Ik maak in het herziene GLB-NSP helder op welke wijze Nederland werkt aan het terugdringen van emissies, met name met nationale middelen. Ik verwijs daarbij naar de brief aan uw Kamer over het perspectief voor de landbouw van 10 juni jl. (Kamerstuk 30252, nr. 28) en de wijze waarop met investeringen, pilots en samenwerkingswerkingsubsidies met GLB-middelen wordt bijgedragen aan deze thema's. Hetzelfde geldt voor observatie 17 over de omvang van de veestapel en de daaraan gelieerde detailobservaties die daarover gaan.

Het belang van resultaatindicatoren als middel om de ambitie van het GLB-NSP te beoordelen, is onmiskenbaar. Waar de Europese Commissie erkent dat in mijn voorgestelde interventiestrategie grote ambitie schuil gaat, vind ik het verzoek dit met meer indicatoren en doelen te onderbouwen begrijpelijk. Dat geldt ook voor de wens van de Europese Commissie om de interventielogica te verduidelijken en consistentere te presenteren. Zodat duidelijker is hoe vanuit de geïdentificeerde behoeften voor het GLB-NSP streefcijfers en budgetverdeling tot stand is gekomen. Daarom zal het plan ten aanzien van de interventielogica worden verduidelijkt en ten aanzien van resultaatindicatoren nadrukkelijk aangepast worden met als doel om een nog uitgebreider inzicht te geven in de beoogde resultaten van de GLB-middelen. Overigens merk ik hierbij op dat deze uitbreiding op vrijwel geen enkel thema leidt tot herziening van de budgetverdeling en

subsidievoorwaarden, maar wel tot een complicatie van de monitoring. RVO is om die reden nauw betrokken en ik streef ernaar dat deze complicering zich niet, of in ieder geval zo weinig mogelijk, vertaalt naar verhoging van administratieve lasten voor boeren.

Ons kenmerk
DGA / 22249166

Met betrekking tot biologische landbouw verwijs ik naar het nationaal actieplan voor biologische productie en consumptie dat wordt voorbereid en dat ik in het najaar naar uw Kamer zal sturen. Wel pas ik nu reeds het GLB-NSP op een aantal punten op dit thema aan, waardoor de biologische landbouw een steviger plek krijgt in het NSP. Ik wil de omschakeling naar biologische landbouw nadrukkelijker stimuleren door ook boeren in omschakeling, maar die nog niet gecertificeerd zijn, automatisch voor de ecoregeling-bijdrage 'niveau goud' in aanmerking te laten komen. Daarnaast komen biologische bedrijven eerder in aanmerking voor subsidieverlening bij open te stellen investeringsregelingen door hen een hoger aantal punten toe te kennen bij de beoordeling in het tenderproces. Er gaat ook extra aandacht naar Kennis en Innovatie. Met deze en de reeds opgenomen maatregelen wil ik met het GLB een uitbreiding van het landbouwareaal tot 5% in 2027 realiseren. In het ingediende concept-NSP betrof dit nog 3,85%). Hiermee geef ik invulling aan de motie van de leden De Groot (D66) en Boswijk (CDA) waarmee wordt verzocht de biologische landbouw een prominente plek in het Nationaal Strategisch Plan te geven (Kamerstuk 21501-32, nr. 1300).

Aanpassingen naar aanleiding van de situatie in Oekraïne

Ik vind het een goede zaak dat de Europese Commissie alle lidstaten op eenzelfde manier vraagt om opnieuw naar het GLB-NSP te kijken in het licht van de huidige situatie in Oekraïne. De Europese Commissie vraagt om alle kansen te benutten om de veerkracht van de landbouwsector van de EU te versterken, minder afhankelijk van synthetische meststoffen te worden en de productie van hernieuwbare energie op te voeren zonder ondermijning van de voedselproductie alsmede de productiecapaciteit te transformeren en in lijn te brengen met duurzamere productiemethoden. Ik wil op drie manieren gehoor geven aan deze oproep.

Allereerst door GLB-NSP investeringssubsidie te focussen op stalaanpassingen ten behoeve van de productie van biogas (groen gas) op primaire bedrijven. Om het vergistingsproces efficiënt te laten verlopen, is het belangrijk om de mest zo snel mogelijk in de vergisting te krijgen om eventuele uitstoot van methaan en stikstof te beperken. Nationale regelingen, zoals de bestaande SDE++ zijn beschikbaar voor de aanleg van biogasinstallaties. Daarnaast kan gebruik gemaakt worden van de Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen. Dit is een regeling voor innovatie en integrale en brongerichte emissiereductie (broeikasgassen, ammoniak, geur, fijnstof) in veehouderijstallen. Ten tweede moeten we zuiniger omgaan met kunstmest. Dat wil ik doen door in het GLB-NSP precisielandbouw en digitalisering te stimuleren. Door mest of digestaat te verwerken tot hoogwaardige meststoffen ontstaat een goed alternatief voor kunstmest. Tot slot wil ik hier de teelt van eiwitgewassen noemen, die via de ecoregeling en via kennisinterventies extra ondersteund wordt. Met deze drie aanpassingen stimuleer ik de veerkracht van de landbouwsector.

Bevordering van een slimme, concurrerende, veerkrachtige en gediversifieerde landbouwsector ten behoeve van de voedselzekerheid voor lange termijn

Op verzoek van de Europese Commissie heb ik aan het GLB-NSP een analyse toegevoegd over de gekozen systematiek voor de verplichte herverdeling van de directe betalingen. Dit om te verduidelijken dat de directe betalingen de komende jaren stapsgewijs (vooral als gevolg van lager budget en stapsgewijze overheveling) dalen en dit voor boeren met een bedrijfsomvang tot zo'n 60 hectare, iets minder het geval zal zijn. Op die wijze wordt een herverdelend effect bewerkstelligd.

In lijn met motie De Groot c.s. (Kamerstuk 28625, nr. 303) en motie Van Campen c.s. (Kamerstuk 28625, nr. 310) zie ik momenteel geen aanleiding om andere keuzes te maken op het gebied van de ambitieuze, stapsgewijze overheveling van het ELGF naar het ELFPO of de nationale invulling van de GLMC's.

Ten aanzien van de jonge boeren heb ik na overleg met de Europese Commissie en het NAJK ervoor gekozen om de koppeling tussen de nieuwe in het GLB-NSP geïntroduceerde subsidie vestigingssteun en de inkomenssteun te schrappen. De top-up voor jonge boeren in inkomenssteun zet ik niet voort in het GLB-NSP. De top-up's die zijn aangevraagd in het huidige GLB worden uitgefaseerd. De vrijvallende financiële middelen worden toegevoegd aan de vestigingssteun. Hiermee wil ik de middelen gericht inzetten en de jonge boeren in transitie nadrukkelijk ondersteunen en stimuleren.

Wat de sectorale steun betreft wordt op verzoek van de Europese Commissie een aantal onderdelen, veelal meer technisch van aard, aangepast. In het GLB-NSP zijn nu 17 activiteiten voor sector Groente en Fruit uitgewerkt. Het gaat onder meer om:

- Investerings gericht op duurzaamheid in brede zin;
- Adviesdiensten, technische bijstand, coaching gericht op plantenziekte preventie, duurzaam gebruik bestrijdingsmiddelen, arbeidsomstandigheden;
- Biologische of geïntegreerde productie;
- Afzetbevordering, stimuleren gezondheidsbewustzijn consumenten, marktniches;
- Uitvoering kwaliteitsregelingen, traceer- en certificeringssystemen;
- Maatregelen gericht op klimaatadaptatie/mitigatie;
- Fondsvorming Producenten Organisaties (PO), begeleiding en coaching van nieuwe PO's;
- Aanbodmanagement (uit de markt nemen, groen oogsten, niet oogsten);
- Risicobeheer (oogst en productie verzekering);
- Implementatie sanitaire en fyto-sanitaire voorschriften van derde landen;
- Bewustmaking en het informeren van consumenten.

Mede gelet op motie Bisschop en Van der Plas (Kamerstuk 28625, nr. 301), motie Boswijk c.s. (Kamerstuk 28625, nr. 325), de toezegging aan het lid Grinwis (gedaan tijdens het tweeminutendebat Landbouw- en Visserijraad 24 mei 2022) als ook de input vanuit de zienswijzen op het NSP, waarin naar voren kwam dat de akkerbouwsector meer aandacht verdient in het GLB-NSP, stel ik een aantal wijzigingen voor:

- In de ecoregeling actualiseer en optimaliseer ik de puntentoekenning en vergoeding van activiteiten, zodat ook akkerbouwers voldoende punten kunnen behalen. Ik gebruik hiervoor de uitkomsten van de tweede praktijkproef (zie bijlage). Vanaf 2024 voeg ik de activiteiten precisielandbouw, niet-kerende grondbewerking en biologische ongediertebestrijding aan de ecoregeling toe;
- Met de subsidies voor investeringen wordt een grotere nadruk op de akkerbouw gelegd, bijvoorbeeld voor precisielandbouw;
- Met subsidies voor operationele groepen van het Europees innovatiepartnerschap (EIP) worden pilots mogelijk gemaakt voor de teelt van eiwitgewassen en wordt via het agrarisch kennis en innovatie systeem (AKIS) de kennis van de teelt verbeterd en beter verspreid;

Ik ben me ervan bewust dat de akkerbouwers liever al met ingang van 2023 gebruik zouden willen maken van de extra activiteiten die in de ecoregeling worden opgenomen. Ik heb serieus onderzocht of dit mogelijk is. Echter, de voorbereiding van de implementatie vergt meer tijd, met name om deze activiteiten conform de vereisten uit Brussel te kunnen verifiëren en in te kunnen regelen in de uitvoering. Met inzet is en blijft erop gericht deze mogelijkheden voor de akkerbouw voor het jaar 2024 te realiseren.

De ondersteuning en versterking van de milieubescherming, met inbegrip van de biodiversiteit, en klimaatactie

Ten aanzien van de groenblauwe architectuur zal het herziene GLB-NSP op meerdere punten, met name de definities, beter onderbouwd en verduidelijkt worden. Dit betreft onder meer de wijze waarop Nederland boslandbouw en voedselbossen in het GLB-NSP een plaats geeft.

Ten aanzien van de GLMC's zijn eveneens veel preciseringen aangebracht. Zoals voor GLMC2 (bescherming veengebieden en wetlands) waar mijn uitgangspunt is toegelicht om bij de invulling van deze conditionaliteit zo dicht mogelijk te blijven bij de Europese baseline. Dat betekent vasthouden aan de lijn om de eis van naleving van het peilbesluit vanuit het GLB te beperken tot kustvlaktevveen in plaats van alle veen zoals de Europese Commissie wil. Wanneer zou blijken dat deze invulling naar de mening van de Europese Commissie onvoldoende is, ben ik genoodzaakt de invoering van GLMC2 uit te stellen tot 2024 en onderwijl oplossingen te zoeken voor een passende invulling. Hiertoe wordt momenteel de grondsoortenkaart geactualiseerd.

Een volgend, belangrijk punt betreft de juridische onderbouwing van de Nederlandse invulling van GLMC4, de bufferstroken. Zoals ook eerder in deze brief aangehaald betreft het hier een cruciaal element van de interventiestrategie. Ik houd vast aan een zo consistent mogelijk beleid wat betekent dat de conditionaliteit van het GLB het 7^e Actieprogramma van de Nitraatrichtlijn volgt en daarmee dezelfde maatregelen gelden voor zowel het GLB als het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn. Daarnaast stimuleer ik met de ecoregeling, het ANLB, investeringen en kennis verdergaande praktijken.

Ten aanzien van de ecoregeling stel ik naast al eerder genoemde aanpassingen, mede in lijn met motie De Groot c.s. (Kamerstuk 28625, nr. 304) de volgende

verbeteringen voor in het herziene GLB-NSP. Deze zijn gebaseerd op het bijgevoegde eindrapport van de tweede praktijktoets over de ecoregeling, en gesprekken met de sector en belangenorganisaties over de puntentoedeling:

- Hogere puntentoekenning voor biodiversiteit en landschap voor niet-productieve activiteiten (te weten kruidenrijke bufferstroken, landschapselementen, groene braak), en uitbreiding van de niet-productieve activiteiten (kruidenrijke bufferstrook langs grasland). Hiermee is de ecoregeling ook toegankelijker voor de akkerbouwsector.
- Verdere aanscherping/herziening van de punten door de experts van CLM/WUR, zoals ik aan uw Kamer heb toegezegd. Het addendum op het puntenrapport is bijgevoegd bij deze brief.
- Ik stuur u hierbij ook het rapport van WUR over de gewassenlijsten voor de ecoregeling.
- Biologische ongediertebestrijding wordt als eco-activiteit toegevoegd (biologische bestrijding van de uienvlieg per 2023, in 2024 uitbreiding naar bestrijding ander ongedierte);
- Boeren die in het certificeringsproces zitten op weg naar een biologisch keurmerk, worden als biologisch beschouwd. Daarmee krijgen ze automatisch 'niveau goud'.

Ook zet ik in op de door uw Kamer gewenste simulatie tool naar aanleiding van de motie van het lid Van Campen (VVD) (Kamerstuk 28625, nr. 311) die ook in de praktijkproef ecoregeling wordt geanalyseerd. De Kamer wordt hierover na de zomer geïnformeerd. Daarbij zal ik ook kijken naar de afstemming met het NPLG om bij te dragen aan de transitie naar een duurzame landbouw.

Voor landschapselementen breid ik het NSP uit met een toelichting op het Aanvalsplan Landschapselementen en de nationale doelstelling om op termijn 10% hoog diverse landschappen te realiseren. Daarnaast zet ik specifiek in op landschapselementen door:

- Het subsidiabel maken van landschapselementen voor alle areaalbetalingen;
- De samenwerkingsinvesteringsregeling voor het aanleggen van landschapselementen op te nemen;
- GLMC8b (in stand houden landschapselementen) te versterken door een integrale koppeling te maken met de Omgevingswet en het Besluit activiteiten leefomgeving op het gebied van het in stand houden van landschapselementen en habitats;
- Het via de ecoregeling (eenjarig) en het ANLb ondersteunen van de onderhoud van landschapselementen.

De regeling Zeldzame Landbouwhuisdierrassen betreft steun voor het houden van zeldzame landbouwhuisdierrassen (runderen, schapen en geiten) en geeft daarmee invulling aan motie van lid Dik-Faber c.s. (Kamerstuk 33037, nr. 300). Daarmee wordt continuïteit geborgd voor de tijdelijke regeling zeldzame melkveerunderen. De regeling is opgezet om het aantal zeldzame landbouwhuisdieren te verhogen en kan bijdragen aan de verdere verduurzaming van de landbouw, biodiversiteit en benodigde klimaatadaptatie.

De versterking van de sociaal-economische structuur van de plattelandsgebieden

De betreffende passages in het NSP voor 'samenwerking en investeringen' worden verder uitgewerkt, conform de observaties van de Europese Commissie. Door de Europese Commissie is met name gevraagd om een goede afbakening te maken tussen de verschillende interventies en de bijbehorende resultaatindicatoren. Ook verlangt oormerking (*ringfencing*), c.q. het kunnen vaststellen welke investeringen als groene investeringen worden geteld, om nadere afbakening.

Dierenwelzijn

De Commissie geeft in haar observatiebrief aan dat zij specifieke interventies voor dierenwelzijn mist in het NSP, met name voor melkkoeien, het tegengaan van staartcouperen van varkens en het bevorderen van het kooivrij houden van leghennen, kalveren en zeugen. In de brief aan uw Kamer met de appreciatie van de eerdere aanbevelingen van de Commissie (Kamerstuk 28625, nr. 288), is uiteen gezet wat het beleid is op het gebied van het uitfaseren van staartcouperen bij varkens en verlengen van de levensduur van melkkoeien.

In het GLB-NSP heb ik dierenwelzijn integraal opgenomen door te borgen dat GLB-interventies geen voorziene negatieve uitwerking op dierenwelzijn hebben en zo mogelijk juist bijdragen aan dierenwelzijn. Indien een interventie betrekking heeft op de veehouderij, zal dierenwelzijn worden meegewogen via voorwaarden, doelen of selectiecriteria. Hier vallen dus ook investeringen onder die kunnen leiden tot een langere levensduur van melkkoeien en het verminderen van het risico op staartbijten bij varkens, waardoor het mogelijk wordt om geleidelijk te stoppen met staartcouperen van biggen, maar ook investeringen voor andere transitities zoals het uitfaseren van kooihuisvesting van dieren genoemd in het End the Cage Age-initiatief. Er zal worden gewerkt aan een specifieke openstelling voor dierenwelzijns- en diergezondheidsinvesteringen. Ook de samenwerking- en kennisuitwisselingsinterventies staan open voor dierenwelzijns- en diergezondheidsinitiatieven.

Ook ben ik op zoek gegaan naar specifieke mogelijkheden binnen de eerste pijler van het GLB. De mogelijkheid om een diergebonden ecoregeling in te stellen, kan een goede mogelijkheid zijn om dierenwelzijnsverbeteringen in de veehouderij verder te stimuleren. Hiervoor wil ik, zoals eerder aangegeven, op korte termijn een pilot starten om ervaring op te doen met deze nieuwe interventiesoort. Ik denk daarbij aan activiteiten op het gebied van bijvoorbeeld duurzame veehouderij, dierenwelzijn - zoals verdere vermindering van het risico van staartbijten bij varkens - en diergezondheid. Deze pilot wordt nadrukkelijk samen met de markt en het maatschappelijk veld uitgewerkt, om te toetsen welke activiteiten effectief en verifieerbaar zijn.

De aanbeveling van de Europese Commissie om de resultaatindicator voor dierenwelzijn toe te voegen, heb ik overgenomen. Op deze manier is het voor de Commissie duidelijker te monitoren hoeveel dieren of bedrijven baat hebben gehad bij de interventies gericht op dierenwelzijn.

Vanuit het GLB-NSP wordt verder bijgedragen aan verduurzaming met regelingen die ruimte bieden voor innovatie en verduurzaming van stallen. Deze leveren een bijdrage aan de vermindering van emissies, een gezond stalklimaat en daarmee aan hoger niveau van dierenwelzijn en diergezondheid. Ook de inzet van

antibiotica kan hierdoor verder worden verminderd. Via de subsidiemodule agrarische bedrijfsadviesering en educatie (SABE), die onderdeel gaat worden van het GLB, kunnen landbouwers onder andere advies krijgen om dierenwelzijn te verbeteren en antibioticaresistentie tegen te gaan.

Ik zie de inzet ook steeds in relatie met mijn inzet bij de herziening van de EU-dierenwelzijnsregelgeving (Kamerstuk 28286, nr. 1255) en het in het coalitieakkoord genoemde convenant over de ontwikkeling naar een dierwaardige veehouderij, waartoe ik in overleg met boeren, marktpartijen, maatschappelijke organisaties en andere stakeholders het initiatief zal nemen. Dit convenant vormt de basis van wetgeving die de komende kabinetsperiode in werking treedt voor een dierwaardige veehouderij in balans met de volksgezondheid. De keuzes in het NSP sluiten zo goed als mogelijk aan bij de ontwikkeling naar en verder stimuleren van een dierwaardige veehouderij.

Tot slot

Ik ben van mening dat Nederland met de doorgevoerde wijzigingen, aanvullingen en verduidelijkingen tegemoet komt aan de ingediende zienswijzen, de observaties en invulling geeft aan een aantal moties van uw Kamer, en de ambitie van het GLB-NSP daarbij goed in het oog houdt. Het 'gebouw' van het NSP blijft overeind: er ligt nu een afgewogen mix tussen grondgebonden en niet-grondgebonden maatregelen en er is evenwicht tussen de economische, ecologische en maatschappelijke doelen. Die balans blijft in tact. Wel is een aantal accentverschuivingen aangebracht, onder andere voortkomend uit de oorlog in Oekraïne. Het is van groot belang om zo snel mogelijk duidelijkheid te krijgen over goedkeuring van het GLB-NSP, zodat boeren weten waar ze aan toe zijn. Daarnaast is deze duidelijkheid ook van belang voor de voorbereiding van de uitvoering. Communicatie heeft mijn bijzondere aandacht en het programma zal deze maand nog starten met provinciale bijeenkomsten waarin boeren en andere begunstigden geïnformeerd worden over de mogelijkheden die het GLB-NSP hen biedt. Zoals uw Kamer toegezegd tijdens het Commissiedebat op 28 december 2021 is als bijlage toegevoegd een door de Europese Commissie opgesteld vergelijkend overzicht van de ingediende NSP's door de EU-lidstaten. Verder is alles er nu op gericht om zo snel mogelijk met de Commissie tot overeenstemming te komen over het NSP.

Henk Staghouwer
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit